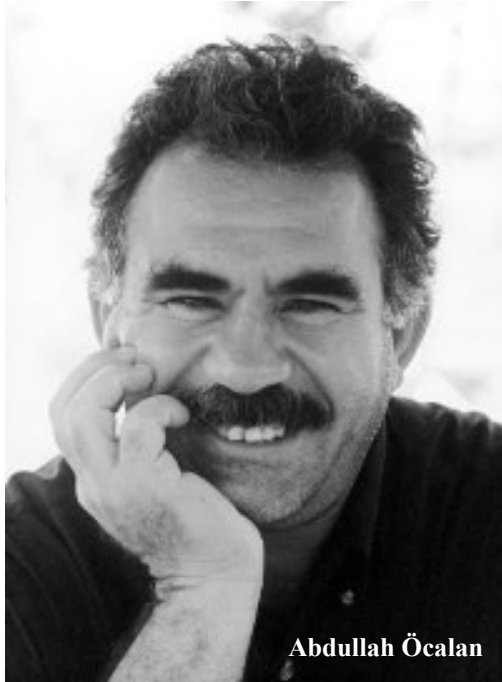
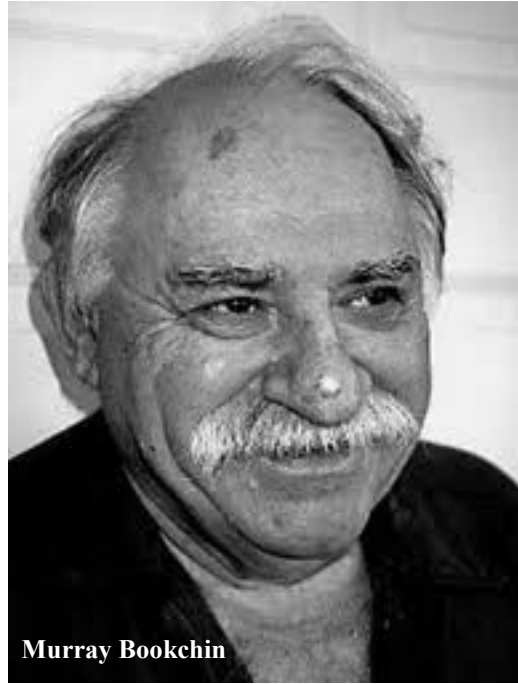

INTRO

Abdullah Öcalan

Murray Bookchin

De PKK? Ja de PKK. Achtervolgd door een slechte reputatie, door sommigen weggezet als nationalistisch, door anderen als orthodox-communistisch, is de Arbeiderspartij van Koerdistan (in het Koerdisch: Partiya Karkerên Kurdistan) een belangrijke beweging aan het nieuw linkse firmament. Na een lange periode van 'nationale bevrijdingsstrijd' gericht op de oprichting van een onafhankelijke en socialistische staat, heeft de PKK de koers verzet richting een project van radicale democratie. In het kort, dit project behelst een politiek voorbij de staat, een politieke organisatie voorbij de partij, en een politieke subjectiviteit voorbij klasse (zie bijvoorbeeld het artikel van Ahmet Hamdi Akkaya en de auteur van de tekst die we hieronder afdrukken, Joost Jongerden, *Reassembling the political: the PKK and the project of radical democracy*, <http://ejts.revues.org/4615>).

In haar kritiek, en zelfkritiek, op de orthodoxie, is de PKK trouw gebleven aan het idee dat een andere samenleving mogelijk is, en grijpt daarbij enerzijds terug op het werk van de utopisch socialistisch, waaronder de anarchistische traditie, maar ook op de ontwikkeling van dat denken in bijvoorbeeld het werk van Murray Bookchin, een radicaal ecooloog en libertair socialist. Hiermee onderscheidt de PKK zich van andere linkse bewegingen, die sinds de instorting van het Sovjet Unie, en de desillusie van het 'reëel (inmiddels niet meer) bestaande socialisme' het idee hebben opgegeven dat een andere samenleving mogelijk is. Zij hebben zich ontwikkeld tot de scherpe-kantjes-slijpers van het moderne kapitalisme. Zonder zich veel succes overigens, gezien het feit dat over de laatste jaren een herverdeling van rijkdom heeft plaats gevonden van arm naar rijk. En in andere gevallen zijn deze voormalig links partijen de belichaming van geworden van het neoliberalisme: neem de Communistische Partij van Italië, de partij van Gramsci, opgegaan in de Democratische Partij, die momenteel een belangrijke steunpil- laar is van de regering van Letta.

In zijn politiek manifest uit 1978 had de PKK opgeroepen tot een vernietiging van alle vormen van kolonialisme en de vorming van een verenigd en socialistisch Koerdistan. Tegenwoordig betogen lei- dende figuren in de PKK dat socialisten zich niet zozeer moeten fixeren op de staat als politiek project. De natiestaat, zo argumenteren zij, is historisch gezien een bourgeois project, en het is de taak van links om perspectieven voorbij de natiestaat te bedenken en te praktiseren. In het artikel dat wij af-

drukken wordt betoogd dat het project van radicale democratie - radicaal in de zin dat het probeert om het begrip democratie invulling te geven voorbij natie en staat - is ontwikkeld in drie projecten : een voor de democratische republiek , een voor democratische confederalisme en een voor democratische autonomie. Deze laatste twee, zo betoogt de auteur, vormen een idee voor ' democratisch zelfbestuur', een moderne radendemocratie. Het bijzondere van het PKK project van radicale democratie is dat het meer is dan alleen een denk-project, het is ook een doe-project. Het praktiseren van democratie, het is een do-it-yourself., het omvormen van een utopie (een plaats die nergens is) in een pantopie (een plaats die overal is). Jongerden geeft daarbij aan dat de PKK, en Abdullah Öcalan, die gevangen wordt gehouden op een eiland nabij Istanbul, sterk beïnvloedt is door het werk van Murray Bookchin. Het denken van Bookchin echter kan gezien worden als onderdeel van een meer algemene discussie die gevoerd is in radicale politiek en hedendaagse marxisme, en welke zich richt op drie belangrijke pijlers van politiek in de hedendaagse samenleving - staat, klasse en partij. Het herdenken of omdenken van radicale politiek, zo betoogt Badiou, gaat om het denken van een politiek voorbij de staat , van politieke organisatie voorbij de partij, en politieke subjectiviteit voorbij klasse'. Dit kunnen we zeggen, is de kern van 'radicale democratie'. Het is een idee dat een nieuwe impuls heeft gegeven aan radicale (linkse) sociale en politieke bewegingen, van de bevrijdingsbewegingen in Latijns-Amerika tot de anti-globalisme demonstraties in de VS en Europa. In het Midden-Oosten, een van de belangrijkste landschappen van etnische en religieuze conflicten, en neoliberale exploitatie, geeft de PKK op een zeer krachtige wijze uitdrukking aan zo'n project van radicale democratie, en het artikel van Jongerden, oorspronkelijk als lezing uitgesproken op een conferentie over de Koerdische kwestie, geeft hierin een aardige inleiding en inkijk.

De PKK in 1978

RADICALE DEMOCRATIE EN DE PKK (1)

~

Joost Jongerden

Enkele weken terug was ik in Istanbul, en om wat te lezen te hebben voor de reis terug naar huis, kocht ik het boek *Mesopotamië Express* van de schrijver-journalist Cengiz Candar (2). Het boek is een politieke autobiografie van een bewogen leven in het Midden-Oosten (3). Er is echter één aspect uit zijn boek dat ik hier wil onderstrepen, namelijk dat we de dingen bij hun naam moeten noemen. Verwijzend naar Jose Saramago, winnaar van de Nobel Prijs voor literatuur in 1998, stelt Candar dat “woorden ons

niet zijn gegeven om onze gedachten te verbergen”. Voor Candar betekent dit dat we niet in verholde termen moeten spreken over de Koerdische kwestie, maar het de Koerdische kwestie noemen. Hij laat ook zien hoe de Turkse premier Tayyip Erdogan, na een aanvankelijke opening, de woorden weer begon te gebruiken om te verhullen: de Koerdische Opening (4) werd het project voor Broederschap en Nationale Eenheid, de belofte op een burgerrechtenproject omgevoerd tot een nationalistisch project, en hoop

**Bijeenkomst van een volksraad in
West-Koerdistan (Noord-Syrië)**

veranderde in desillusie.

Laat me kort uitleggen hoe ik deze boodschap van Candar meeneem in mijn bijdrage van vandaag.

Op grond van het uitgangspunt dat woorden de gedachten niet moeten verbergen, maar er juist uitdrukking aan moeten geven, wil ik beginnen met duidelijk te maken dat ik geïnteresseerd ben in de manier waarop nieuwe vormen van politiek en een omdenken van het democratie concept plaats vindt door organisaties die in verband gebracht worden met de Arbeiderspartij van Koerdistan PKK. Ik zou kunnen spreken over nieuwe vormen van politiek zonder expliciet te verwijzen naar de PKK, maar ook ik wil de dingen bij hun naam noemen. Bovendien vind ik dat we de PKK serieus moeten nemen als politieke organisatie, en dat we af moeten van de eendimensionale en eenzijdige 'terrorisme' retoriek waarmee de PKK is gelabeld, dat we afstand moeten nemen van dit aspect van het post '9-11' discours, en dat we een debat moeten politiseren dat is gemilitariseerd. Kort gezegd, we moeten de politiek demilitariseren (Cizre 2009: 3). Het is immers de militarisering van de politiek die ten grondslag ligt aan de crisis van de staat (in het Midden-Oosten). Ik zal daar zo verder op ingaan.

Vandaag de dag, kijkend naar het Midden-Oosten, door en voorbij de stof en rook van oorlog, zien we dat er met nieuwe vormen van politiek en democratie worden geëxperimenteerd. Ik heb het over de volksraden die zijn opgericht in verschillende plaatsen in Koerdistan, zoals in Derik (Syrië) en Diyarbakir (Turkije), en waarmee mensen meer verantwoordelijkheid nemen voor en de controle over hun dagelijks leven en de plaatsen waar ze wonen. Betrokkenen verwijzen naar deze raden in het kader van 'democratische autonomie' en 'democratische confederalisme', wat aangeeft dat de raden niet

alleen kunnen worden beschouwd als lokale initiatieven, maar ook deel zijn van een groter project of idee en een andere manier van denken over het bedrijven van politiek. Wellicht is het moeilijk om goed te begrijpen wat deze nieuwe vormen van politiek betekenen, maar dit zou activisten, academici en anderen die geïnteresseerd zijn in het ontwikkelen van nieuwe vormen van democratie moeten uitdagen hier nader naar te kijken.

Buiten de Koerdische beweging worden de concepten van democratische confederalisme en democratische autonomie genegeerd of zijn ze simpelweg onbekend. Binnen de beweging zelf zijn de begrippen niet onbetwist. Het is waar dat de concepten van democratische confederalisme en democratische autonomie vanuit het perspectief van de gevestigde politieke vocabulaires onbegrijpelijk kunnen overkomen. In dat vocabulaire is autonomie niet gedefinieerd in termen van de competenties (Illich 1977) of praktijken (Negri 1984) van mensen, of als de ontwikkeling van de commons (Hardt & Negri 2009), maar worden ze gedefinieerd als een juridische status. Omdat het onmogelijk is om de nieuwe initiatieven te begrijpen in juridische termen, moeten we oppassen deze initiatieven op grond van oude vocabulaires te beoordelen als inadequaet.

De uitdaging is deze experimenten niet te veroordelen als niet levensvatbaar, of ze simpelweg verwerpen omdat ze vreemd en onbekend klinken, of omdat ze worden geformuleerd door een actor die we niet mogen of waarmee we niet willen worden geassocieerd, maar om te proberen te begrijpen hoe nieuwe gedachten worden gevormd en in de praktijk gebracht; om er van te leren, in al hun complexiteit en onsamenhangendheid (Gibson-Graham 2008: 618). Het doel van mijn bijdrage vandaag is dan ook om nader te kijken naar democratisch confederalisme en democratische autonomie en ze te verkennen als mogelijk voorbeelden van een nieuwe manier

van politiek bedrijven. Ik zal deze twee concepten, of moet ik zeggen praktijken, aan een nadere beschouwing onderwerpen in het kader van een breder debat over nieuwe vormen van democratie, een debat dat plaatsvindt in de academische wereld, maar ook in de wijdere samenleving.

Er zijn vele redenen om nader te kijken naar nieuwe vormen van politiek en democratie. De explosie van geweld in het Midden-Oosten is een symptoom van wat ik zie er als een crisis van de staat. In de veel geciteerde definitie van Weber (1919), dient de staat te worden beschouwd als een entiteit, een instelling of een systeem van instellingen, die met succes het monopolie of rechtmatig gebruik claimt op geweld in een bepaald gebied. Hoewel het monopolie op legitiem geweld ten grondslag kan liggen aan een definitie van de staat, kan de systematische toepassing van geweld die legitimiteit ook ondermijnen. Wanneer een staat repertoires van geweld in veralgemeniseerde vorm toepast, kan het zijn functionele competentie en legitimiteit verliezen. In dat geval wordt regeren de voortdurende uitoefening van macht via geweld, en geweld een voorwaarde voor het functioneren van staatsinstellingen (Hardt & Negri 2004: 14, 21). Dit, in de woorden van Walter Benjamin (1940), kunnen we duiden als de noodtoestand die norm is geworden, niet de uitzondering, maar de regel. Deze regel kwelt de Koerdistan regio - in Syrië, Turkije, Irak en Iran – al meerdere decennia.

In Turkije zijn repressieve maatregelen onverminderd van kracht in reactie op wat wordt nog steeds beschouwd wordt als een existentiële bedreiging van de republiek: het uitdrukking geven aan een Koerdische identiteit en de zoektocht naar burgerrechten en burgerschap. Terwijl bases van de PKK worden aangevallen vanuit de lucht en over de grond, worden legale Koerdische organisaties die zich bezighouden

met de strijd voor "het recht om rechten te hebben" belemmerd, beperkt en gesloten, en hun leden vervolgd, gedetineerd en gevangengezet. Dit alles is een uitdrukking van het probleem van de militarisering van de politiek, en reden om te denken in een omkering van de stelling van Von Clausewitz: politiek is uitgegroeid tot de voortzetting van oorlog. Oorlog is niet langer de beperkte staat van uitzondering, maar de regel geworden (Hardt & Negri 2004: 6), de productie van een enkelvoudige identiteit, het uiteindelijke doel van de natie-staat, omgevormd tot een oorlog tegen de bevolking.

Het probleem waarover ik het willen hebben, is niet zo zeer het probleem van de staat, maar het vraagstuk hoe 'regeren' te denken voorbij de staat. Al in 1991 schreef de libertair-socialistische Murray Bookchin dat "misschien wel de grootste fout van bewegingen voor een sociale wederopbouw', een term waarmee Bookchin verwees naar linkse organisaties en bewegingen die beweren te spreken voor de onderdrukten, 'is hun gebrek aan een politiek die mensen voorbij de grenzen brengt van de status quo' (Bookchin 1991: 3). Voor Bookchin moet zo'n sociale wederopbouw voorbij de focus van staat en markt gaan (Bookchin, 1990: 13; 1991: 7). Vandaag de dag, interessant maar nauwelijks waargenomen, is het debat over sociale wederopbouw een van de meest besproken kwesties in de Koerdische beweging.

Dit idee van sociale wederopbouw wordt momenteel binnen verschillende kringen in de Koerdische beweging besproken als een project van radicale democratie. Het is radicaal in de zin dat het probeert het concept van democratie te herdefiniëren voorbij natie en staat, en wel in drie met elkaar verbonden projecten: een voor de democratische republiek, een voor democratisch-confederalisme en een voor democratische autonomie. Zoals ik het begrijp, verwijst het idee van een democratische republiek naar bur-

Demonstratie tegen het Baath-regime in West-Koerdistan in de buurt van Qamishli

gerrechten, en als zodanig is het nog steeds verbonden aan het idee van de staat, maar de concepten van democratische autonomie en democratische confederalisme zijn verbonden met wat we kunnen zien als autonome capaciteiten van mensen, een meer directe, en minder vertegenwoordigende vorm van politiek. Democratische autonomie verwijst naar praktijken waarbij mensen in staat zijn hun eigen bestaansvoorwaarden te produceren en reproduceren. Dit wordt aangeduid als 'self-valorisatie' in autonome marxistische literatuur (Cleaver 1992). Democratische confederalisme kan worden gekarakteriseerd als een bottom-up-systeem voor zelfbestuur. En het is hierop waar ik verder op zal ingaan in het vervolg van deze bijdrage.

Toen ik een lokale partij leider van de Koerdische partij BDP ontmoette in Diyarbakir, vertelde hij me dat het project van democratisch-confederalisme is ontwikkeld als een 'alternatief voor het kapitalisme, die die zijn ideologische, organisatorische en politieke uitdrukking kreeg

in de idee van de natie-staat', en ook in de plaats komt voor het ingestorte model van het voorheen 'reëel bestaande socialisme', die er 'niet in is geslaagd politieke alternatieven te ontwikkelen'. Als paradigma, vertelde de plaatselijke partijleider ons, is het democratisch-confederalisme niet gericht op de overname van de staatsmacht, zelfs niet gericht op de staat, maar op 'het ontwikkelen van alternatieve vormen van macht door middel van zelf-organisatie.'

Toen de Koerdische PYD-YPG guerrilla het Baath-regime verdreef in het noorden van Syrië, of het westen van Koerdistan, doken overal lokale raden op. Deze raden zijn ontwikkeld onder de paraplu van het democratisch-confederalisme, en al langer actief als een parallelle machtsstructuur, maar kwamen met de ineenstorting van de staat in de openbaarheid. Ze begonnen het maatschappelijk leven, en haar verdediging te organiseren, en bleken in staat om sociale basisvoorzieningen als onderwijs en gezondheidszorg effectief te organiseren.

Het was de gevangen PKK-leider Abdullah Öcalan, die debatten initieerde over democratische-autonomie en democratisch-confederalisme, en hij deed dit op basis van het woord van Murray Bookchin. Bookchin maakt onderscheid tussen twee ideeën van politiek, het Atheense model en het Romeinse model. Deze liggen ten grondslag aan twee verschillende denkrichtingen over politiek en regeren. De eerste, het Atheense model, staat voor een participatieve-democratische vorm van politiek, en de tweede, het Romeinse model, voor een centralistische en statelijke vorm (White 2008: 159). Het Romeinse model, zo luidt de redenering, is uitgegroeid tot de dominante vorm in de moderne samenleving, en vormde de inspiratie voor de Amerikaanse en Franse constitutionalistes van de 18e eeuw, terwijl het Atheense model voortleeft als een tegen- en onderstroom, welke tot uitdrukking kwam in de Commune van Parijs van 1871, de raden (sovjets) in de lente-tijd van de revolutie in Rusland in 1917, en de Spaanse Revolutie in 1936. Het staatsgerichte, gecentraliseerde Romeinse model heeft een kudde van ondergeschikten (Kropotkin 1897), het Helleense model actief burgerschap (Bookchin, 1990: 11).

Bookchin projecteert zijn politiek verbeelding voor het herstel van de mens als burger op het idee van confederalisme, gedefinieerd als 'een netwerk van administratieve raden waarvan de leden worden gekozen door face-to-face democratische allianties, in de verschillende dorpen, steden, en zelfs wijken van grote steden. Volgens Bookchin (1990), bereikt confederalisme zijn volle ontwikkeling in relatie tot een project van autonomie, "met het onder gemeentelijke controle brengen van lokale boerderijen, fabrieken en andere bedrijven, of, 'als een gemeenschap (...) in verbondenheid met andere gemeenschappen begint met het uitoefenen van het beheer over de economische middelen '(ibid: 11). In dit model wordt de economie geplaatst onder con-

trole geplaatst van confederale raden, en dus 'noch gecollectiviseerd, noch geprivatiseerd, het wordt gemeenschappelijk (common)' (ibid: 10). Als zodanig zijn confederalisme en autonomie belangrijke begrippen in Bookchin zijn 'radicaal nieuwe configuratie van de samenleving' (ibid: 4), en ze zijn ook sleutel-begrippen in de Koerdische beweging vandaag.

Beïnvloed door deze ideeën, ontwikkelde Öcalan een vergelijkbare opvatting van confederalisme. In navolging van zijn historische analyse van de ontwikkeling van een beschaving, op basis van een kritiek op de staat, veroordeelde Öcalan het falen van het reel bestaande socialisme en nationale bevrijdingsbewegingen, die volgens hem gevangen zitten in het idee van de staat en het ontwikkelen van een staat. In navolging hiervan hebben hebben de PKK en alle aangesloten organisaties zich sinds 2005 geherstructureerd op basis van dit project van confederalisme onder de naam KCK (Koma Civakên Koerdistan, de Vereniging van Gemeenschappen in Koerdistan), een maatschappelijke organisatie gepresenteerd als een alternatief voor de natie-staat. Het streven is om zichzelf van beneden naar boven te organiseren in de vorm van assemblies, en werd de KCK gedefinieerd als 'een beweging die strijdt voor het vestigen van een eigen vorm van democratie, één die zich niet baseert op het idee van de natiestaat, noch deze ziet als een obstakel "(PKK, 2005: 175). In haar oprichting tekst, het 'KCK Contract', is haar voornaamste doel gedefinieerd in termen van een strijd voor de uitbreiding van een radicale democratie die gebaseerd is op het democratische organisatievermogen en de beslissingsmacht van mensen zelf.

In Diyarbakir had ik een ontmoeting met een aantal mensen die actief zijn in wijkraden, vrouwen en mannen. En ze blonken van zelfvertrouwen. 'Ons doel', verklaarde de voorzitter van een raad in een van de armste wijken in de stad, 'is om de problemen waarmee we geconfronteerd

worden ons leven, in onze buurt, zelf op te lossen, zonder afhankelijk te zijn van of behoefte te hebben aan de staat'. Anderen voegden toe: "De staat is een bochel op de rug van het volk", en "We proberen te leven zonder de staat". Maar, voegden zij er direct aan toe, "het idee van de staat zit diep in de hoofden van de mensen en het is moeilijk om mensen over politiek te laten denken zonder te verwijzen naar de staat, dus wat we doen is zowel zelforganisatie in de praktijk brengen als te begrijpen wat het is door het te doen'. Dit is democratie in actie. Dit is ook het uitoefenen van zelfbeschikkingsrecht in een nieuwe vorm, namelijk op basis van de capaciteiten en mogelijkheden van mensen zelf. Functioneren deze raden goed? Nee, dat doen ze niet. Afgezien van een reeks specifieke, praktische problemen, zijn veel van de mensen die betrokkenen zijn bij deze raden gearresteerd in wat de Turkse staat KCK operaties noemt (anti-terreur operaties). Hoewel de activiteiten die deze raden ontwikkelen op geen enkele wijze crimineel zijn, zijn ze bestempeld als 'terroristisch'. In tegenstelling tot dat, zouden ze heel goed passen binnen initiatieven voor een participatieve democratie, zoals de Lokale Agenda 21, of initiatieven in participatieve budgettering en actief burgerschap, waarmee wordt geëxperimenteerd in bijvoorbeeld Çanakkale (5) (Akman 2009). En het mag duidelijk zijn, de reflex-reactie van de staat is niet zo zeer ingegeven door de verdiensten of gebreken van de initiatieven zelf, die zijn gebaseerd op het idee van actief burgerschap, maar op basis van hun associatie met de PKK. Dit, zou ik zeggen, is een gemiste kans voor een politieke oplossing van het conflict.

Hoewel er nog veel te zeggen, zal ik afronden. De bespreking van het democratische-confederalisme, en de mogelijkheid dat het een paradigmaverschuiving in de politiek kan belichamen klinkt misschien utopisch. En dat is het ook! Democratie in welke vorm dan ook is inderdaad een ideaal, waar we enkel naar kunnen

streven. Zoals Eduardo Galeano zei, 'Utopia ligt aan de horizon: als ik twee stappen vooruit zet, zet het twee stappen terug ... ik loop tien stappen, en het is weer tien stappen verder weg. Waar is utopie dan voor? Het is hiervoor, het is om vooruit te komen'. Het zetten van stappen vooruit is van groot belang. Alleen door te bewegen kunnen de ingegraven posities verlaten worden, posities die al zoveel bloedvergieten hebben veroorzaakt."

Noten:

1. Deze tekst is een bewerkte vertaling van een rede uitgesproken op de 9de Internationale Conferentie over de EU, Turkije en de Koerden, georganiseerd door de Turkey-EU Civic Commission, Europees Parlement, Brussel, 5-6 December 2012
2. Cengiz Candar (1948) is schrijver-journalist. Hij was actief binnen Aydinlik, een tijdschrift verbonden aan de Maoistisch-Kemalistische beweging in Turkije in de jaren zestig. Na de coup van 1971 vlucht hij en komt hij via Syrië in Libanon terecht, waar hij zich aansluit bij een radicale Palestijnse organisatie. In 1976 begint hij te werken als journalist. Momenteel schrijft hij columns voor de krant Radikal.
3. Candar streed in Libanon aan de zijde van de Palestijnen tegen het Israelische leger, en was in de periode 1991-1993 adviseur van de voormalige president van Turkije Turgut Özal. Özal kwam in 1993 onder onopgehelderde omstandigheden om het leven kwam, kort nadat hij onderhandelingen was gestart met de Arbeiderspartij van Koerdistan PKK.
4. De Koerdische Opening was de naam die werd gegeven aan een initiatief van de regering in Turkije, en tot doel zou hebben gehad bij te dragen aan een oplossing van de Koerdische kwestie. De Koerdische Opening werd echter gevolgd door een reeks van arrestaties onder Koerdische activisten en leden en gekozen vertegenwoordigers van de BDP, een legale partij die zich oriënteert op de PKK. Naar schatting zijn in deze arrestaties, aangeduid in de pers als KCK operaties, zo'n 10.000 mensen opgepakt. Over KCK later in dit artikel meer.
5. Çanakkale is een stad in het westen van Turkije.